

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 22 września 2022 r.

Poz. 9811

UCHWAŁA NR XXIX/220/22 RADY GMINY RUSINÓW

z dnia 9 września 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rusinów na lata 2022-2025

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 roku poz. 559 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 roku poz. 840 ze zm.), po zaopiniowaniu przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, **Rada Gminy Rusinów uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rusinów na lata 2022-2025, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rusinów.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy Rusinów

Hieronim Seta

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY RUSINÓW
NA LATA 2022 - 2025**

**Rusinów
2022 r.**

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	3
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	4
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	11
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym	11
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.....	11
4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.....	12
4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030	13
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	14
4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030.....	14
4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.....	15
4.2.3 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Mazowieckiego na lata 2022-2025	17
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	20
5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	21
5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2016-2022	21
5.1.2 Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko	21
5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów.....	21
5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów.....	22
5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	25
5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy	25
5.2.2 Rys historyczny gminy	27
5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	28
5.2.4 Zabytki archeologiczne.....	30
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	30
5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	31
5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków	31
5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	31
5.5 Dziedzictwo niematerialne.....	32
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	34
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	35
7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami.....	36
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	38
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	38
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	39
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	45

1. WSTĘP

Niniejszy dokument służy określeniu działań gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te winny odbywać się w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi oraz zapewniać ochronę dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. Procesy rozwojowe zachodzące powinny przy zapewnieniu warunków trwania i zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz przy wykorzystaniu zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Lokalne dziedzictwo kulturowe posiada potencjał wpływający na atrakcyjność ekonomiczną regionu poprzez rozwój turystyki w oparciu o zabytki. Poprzez wyznaczone działania może przyczynić się do wzmocnienia świadomości wspólnoty kulturowej i lokalnej tożsamości.

Gmina Rusinów posiadała Gminny Program opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 przyjęty Uchwałą Nr XXII/117/1 z dnia 11 lutego 2013 r.

Pierwsze rozdziały (II-IV) dotyczą ustawowych uwarunkowań formalno-prawnych odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego, ustawowych celów *Programu* oraz analizują najważniejsze dokumenty, strategie, programy - ważne z punktu widzenia opieki nad zabytkami - zarówno opracowane na szczeblu centralnym jak i wojewódzkim. Jest to konieczne, gdyż *Program* powinien być zgodny z założeniami odnoszącymi się do ochrony i opieki nad zabytkami zarówno na szczeblu centralnym czyli do polityki państwa w tym zakresie, jak również na poziomie województwa i powiatu.

Rozdział V składa się z kilku części. W pierwszej części analizie poddane zostały dokumenty programowe gminy pod kątem uwzględnienia w nich kwestii związanych lub mających wpływ na zachowanie oraz ochronę zabytków i krajobrazu kulturowego. W części drugiej przedstawiono charakterystykę zasobu zabytkowego gminy. Wskazano w nim najważniejsze obiekty, zespoły obiektów i cechy charakterystyczne krajobrazu kulturowego gminy. Takie rozpoznanie dało podstawę do znajdującej się w dalszej części *Programu* analizy SWOT (mocne i słabe strony oraz szansa i zagrożenia) jakie dokonały się w zakresie zachowania zasobu najistotniejszych zadań do zrealizowania przez gminę. W kolejnej części rozdziału V przedstawiono dane dotyczące zabytków z terenu gminy wpisanych do rejestru (rejestr zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych), zabytki w gminnej ewidencji zabytków, jak również dziedzictwo niematerialne gminy.

Rozdział VI stanowi ocenę dziedzictwa kulturowego - Analiza szans i zagrożeń. Uwzględniono w nim aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego i krajobrazu kulturowego. W rozdziale VII wskazano najważniejsze zadania ujęte w ramach zawartych priorytetów (Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy oraz Priorytet II: Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego). Kolejne rozdziały, VIII i IX, dotyczą sposobu realizacji i oceny wdrażania *Programu*. W X rozdziale, przedstawiono źródła finansowania realizacji zadań. Natomiast w końcowym IX rozdziale opisano realizację i finansowanie przez Gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 710, ze zm.*) mówiący, że:

1. Wójt, burmistrz lub prezydenta miasta sporządza na okres 4 lat program opieki nad zabytkami,
2. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę (miasta, gminy, powiatu) po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
3. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,

4. Z realizacji programu wójt, burmistrz lub prezydent sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą ich sporządzenia jest Gminna Ewidencja Zabytków założona w oparciu o ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w świetle art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

5. Podejmowanie zadań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną, jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie ochrony tego dziedzictwa określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie tego konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

➤ **Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (*Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.*) w przepisach:

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Art. 86: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (*t. j. Dz. U. z 2021 poz. 710, ze zm.*), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3: definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4: objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 5: określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

Art. 6: klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

- „1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:
- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
 - 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktnymi działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art 7: reguluje następujące formy ochrony zabytków:

1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa.

2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 16 ust. 1: wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17: określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczeniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18: „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich

wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności: 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu; 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Art. 19: wskazuje, że „1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: 1) ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia; 2) ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt. 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków; 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. 2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1. 3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

Art. 20: mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 21: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

Art. 22: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru; 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków; 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

Art. 89: wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. 2022, poz. 503). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. 2022, poz. 88). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa dotyczy także obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2021, poz. 1973, ze zm.). W odniesieniu do zieleni zabytkowej objętej ochroną prawną Ustawa reguluje zasady wydawania pozwoleń na wycinkę i pielęgnację zieleni, definiuje wymóg uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz jego kompetencje w zakresie wydawania pozwoleń na podejmowanie prac polegających na usunięciu drzew lub krzewów z nieruchomości zabytkowej lub jej części będącej wpisany do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni.
- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2022, poz. 84), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2021, poz. 1899). Ustawa reguluje zbywanie nieruchomości zabytkowych własności Skarbu Państwa bądź samorządu terytorialnego:
 - art. 13 ust. 4 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - art. 13 ust. 5 - Sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów

niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków).

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 194*). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (*t. j. Dz. U. 2021, poz. 1038, ze zm.*). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (*t. j. Dz. U. 2022, poz. 385*). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiąganie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).
- Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:
- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
 - 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
 - 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
 - 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody,
 - 5) urządzanie wystaw,
 - 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
 - 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
 - 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
 - 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
 - 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).
- Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:
- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
 - 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
 - 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.

- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (*t. j. Dz. U. 2019, poz. 1479*). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (*t. j. Dz. U. 2020, poz. 164*).

Do aktów wykonawczych dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami należy także:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1721*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (*Dz. U. z 2019 r. poz. 1886*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (*Dz. U. z 2017 r. poz. 928*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2017 r. poz. 1674*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (*Dz. U. z 2014 r. poz. 110*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (*Dz. U. z 2004 r., poz. 259*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (*Dz. U. z 2004 r., poz. 2153*);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (*Dz. U. z 2011, poz. 510*).

Przepisy i konwencje międzynarodowe

Problematyka ochrony zabytków, jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część z tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

- II Protokół do Konwencji Haskiej,
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987),
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.),

- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.).
- Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas - przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.
- Nowa Karta Ateńska 2003 - Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.
- Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - dokumenty o znaczeniu krajowym

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rusinów jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym (gminnym). Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022¹

Najważniejszym w skali kraju dokumentem związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami. Dokument ten obejmuje lata 2019-2022. Został on przyjęty Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (M.P.2019.808).

Głównym celem "*Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022*" jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach tego programu będą realizowane następujące cele:

Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

Zadania:

- ✓ szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- ✓ merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- ✓ konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania:

- ✓ wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- ✓ ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.

¹ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022, przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 r.

- ✓ wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- ✓ powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunki działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

- ✓ upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

- ✓ podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego.

Kierunki działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

- ✓ kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- ✓ Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

- ✓ program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030²

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 r.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie - społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura - tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność - potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- ✓ niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- ✓ niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych
- ✓ zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- ✓ niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- ✓ niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- ✓ braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- ✓ brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- ✓ rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- ✓ braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

²Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030, przyjęta uchwałą nr 155 przez Radę Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W Strategii trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można drugi z celów "Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich". Wytyczone tutaj kierunki działań takie jak:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury:
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.1.3 Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030³

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;
2. zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
3. zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych;
4. rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
5. wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
6. ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego;
7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej;
8. kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.;
9. zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
10. prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych

³Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.

wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych;

11. zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych;
12. edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana, jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Podczas wykonywania Gminnego Programu opieki nad Zabytkami omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim i powiatowym.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rusinów zgodny jest z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

4.2.1 Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030

Strategia jest dokumentem, którego zapisy powinny mieć wpływ na kształt przyszłego rozwoju przez określenie długookresowych procesów rozwojowych w regionie. Przez strategię rozumie się wybór takiej drogi rozwoju i wynikających z niej działań, aby osiągnąć w maksymalnym stopniu realizację celu, uznanego w danej strategii za nadrzędny (główny). Strategia uwzględnia także hierarchizację poszczególnych działań i problemów według stopnia ich ważności, co ma znaczenie w przypadku ich kolizji. Określa też priorytety, co warunkuje skuteczność wykorzystania posiadanych środków i zasobów. Wskazanie najważniejszych problemów daje podstawę do wykorzystania ustaleń strategii jako narzędzia koordynacji działań samorządu województwa i ich integracji wokół realizacji najważniejszych dla regionu celów.

Istotą strategii jest wskazanie celów rozwojowych, których realizacja zapewni utrzymanie trwałego rozwoju. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku dotyczy wszystkich uczestników życia społeczno-gospodarczego regionu. Wskazuje działania, które należy realizować, aby osiągnąć przyjęte cele rozwojowe. Cele rozwojowe podporządkowane są wizji województwa: Mazowsze to region spójny terytorialnie, innowacyjny z wysokim wzrostem gospodarczym i bardzo dobrymi warunkami życia jego mieszkańców.

Z uwagi na duże zróżnicowanie przestrzenne rozwoju województwa mazowieckiego, konieczne jest prowadzenie polityki zmniejszającej te dysproporcje. Nadrzędnym (głównym) celem Strategii jest: Zmniejszenie dysproporcji rozwoju w województwie mazowieckim, wzrost znaczenia Obszaru Metropolitalnego Warszawy w Europie. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe poprzez przyspieszenie wzrostu gospodarczego, generowanego przez rozwój produkcji i przemysłu ukierunkowanego na eksport, szczególnie w branży średniozaawansowanych i zaawansowanych technologii.

Cel główny wynikający z wizji województwa jest możliwy do osiągnięcia poprzez realizację działań priorytetowego celu strategicznego, wzmacnianego działaniami podporządkowanymi celom strategicznym oraz ramowym celem strategicznym.

Wyodrębniono sześć obszarów tematycznych: gospodarka, ze szczególnym uwzględnieniem przemysłu i produkcji (priorytetowy cel strategiczny), przestrzeń i transport, społeczeństwo, środowisko i energetyka oraz kultura i dziedzictwo.

W dalszej części dokumentu omówiono diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej i potencjał województwa mazowieckiego, wyodrębniając kulturę i dziedzictwo. Zawarto informacje o różnych grupach zabytków a następnie dokonano analizy SWOT, w której wśród mocnych stron wymieniono:

- ✓ bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, m.in. zamki, pałace, dwory, zabytki militarne i miejsca pamięci narodowej,
- ✓ bogate i różnorodne tradycje kulturowe • liczne podmioty prowadzące działalność kulturalną, w tym instytucje krajowe,
- ✓ duży ruch turystyczny w skali kraju, w tym zwłaszcza w Warszawie,

- ✓ liczne imprezy kulturalne,
- ✓ wysoka w stosunku do krajowej aktywność społeczna w zakresie opieki i ochrony wartości kulturowych.
Wśród słabych stron wymieniono m. in.:
- ✓ niskie poczucie tożsamości regionalnej,
- ✓ zły stan techniczny obiektów zabytkowych,
- ✓ niewystarczający poziom informacji i promocji turystycznej regionu,
- ✓ niski poziom cyfryzacji zabytków i utrudniony dostęp do materiałów i baz danych z tego zakresu,
- ✓ niewystarczająca i nierównomiernie rozmieszczona baza turystyczna.
Wśród szans wymieniono, m.in.:
- ✓ wzrost znaczenia turystyki w gospodarce krajowej i tworzeniu PKB,
- ✓ rozszerzenie edukacji społecznej związanej z ochroną i opieką nad zabytkami,
- ✓ wprowadzanie i upowszechnianie nowych technologii informacyjnych w dziedzinie kultury i turystyki,
- ✓ zwiększenie zainteresowania turystyką w regionie w wyniku organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych o charakterze międzynarodowym.
Wśród zagrożeń wymieniono, m. in.:
- ✓ niewystarczający poziom finansowania kultury,
- ✓ brak skutecznych ram prawnych w zakresie rewitalizacji oraz ochrony i opieki nad zabytkami,
- ✓ brak współpracy władz na różnych poziomach administracji w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego,
- ✓ słaba promocja kultury w kraju i zagranicą.

W dalszej części Strategii stwierdzono, że osiągnięcie celu ramowego, jakim jest: Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia, będzie wymagać realizacji działań w kierunku:

- ✓ Wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu;
- ✓ Kreowania miast jako centrów aktywności kulturalnej;
- ✓ Wspierania rozwoju przemysłu kreatywnego;
- ✓ Wykorzystania dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej;
- ✓ Upowszechnianie kultury i twórczości.

W uszczegółowionych kierunkach działań, w ramach upowszechniania kultury i twórczości, podkreślono, że wskazana jest cyfryzacja zasobów dziedzictwa kulturowego w celu ich standaryzacji i zwiększenia dostępności.

Skuteczność wdrażania i realizacji celów określonych w Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do 2030 roku będzie podlegała monitorowaniu i ewaluacji. Monitorowanie i ewaluacja wskaźników realizacji Strategii ma na celu weryfikację skuteczności działalności Samorządu Województwa Mazowieckiego. Za monitorowanie odpowiedzialne będzie Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie. Co najmniej raz w roku wydawany będzie raport z realizacji Strategii, zawierający ocenę działalności Samorządu Województwa Mazowieckiego w zakresie realizacji Strategii.

4.2.2 Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został przyjęty Uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

W pierwszej części dokumentu zostały omówione uwarunkowania odnośnie występowania dóbr kultury. Stwierdzono, że na obszarze województwa mazowieckiego zlokalizowane są obiekty i obszary o szczególnym znaczeniu dla kultury polskiej jak i światowej. Zasoby dziedzictwa kulturowego województwa mazowieckiego obejmują zabytki objęte formami ochrony prawnej oraz elementy dziedzictwa ujęte w gminnych ewidencjach zabytków. Formami ochrony objęte są:

- zabytki wpisane do rejestru zabytków, w tym:
 - ✓ nieruchomości (7.358 zabytków), w tym: mieszkalne, sakralne, zielen, obronne, transportowe/zespoły, zamki, zabytkowe cmentarze, układy przestrzenne, rezydencjonalne, parki, zabytki mające znaczenie symboliczne,

- ✓ ruchome, obejmujące zabytki sztuki i rzemiosła artystycznego (20 727 obiektów),
- ✓ archeologiczne (407 zabytków), spośród nich najliczniejszą grupę stanowią zabytki o funkcji osadniczej (osady) oraz funkcji obronnej (grodziska).

- zabytki uznane za pomnik historii,
- zabytki ujęte w gminnych ewidencjach zabytków (ponad 28 tys. zabytków).

Ponadto do form ochrony zabytków, zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, należą: wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Na terenie województwa mazowieckiego występują obiekty i obszary uznane za dobra kultury współczesnej, których wskazanie ma na celu ich ochronę oraz zachowanie dla przyszłych pokoleń.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych w Planie wskazuje się: obszary i obiekty o istotnym znaczeniu dla województwa mazowieckiego z zakresu ochrony krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- ✓ obszary i obiekty objęte ochroną prawną,
- ✓ postulowane parki kulturowe: - Twierdzy Modlin; obszaru wokół Zamku w Liwie; obszaru Czersk - Góra Kalwaria; obszaru Iłża - Sienno; „Ziemia Chełmońskiego w Adamowiznie” (gm. Grodzisk Mazowiecki); „Góry Szwedzkie” (gm. Grodzisk Mazowiecki); „Układu ruralistycznego Izdebnia Kościelnego”(gm. Grodzisk); Uzdrowski Otwock; Reduta 1939 (okolice Mławy); Folkloru Kołbielskiego; Historyczne Centrum Warszawy; Nowa i Stara Praga w Warszawie; Żoliborz Historyczny w Warszawie; obszarów miast ogrodów: Podkowy Leśnej, Konstancina-Jeziorny, Ząbek.
- ✓ pasma przyrodniczo-kulturowe: - pasma rzeczne: Wisły, Pilicy, Bugu, Narwi, Liwca, Omulwi, Wkry, Skrwy, Wilgi, Jeziorki; - pasma kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i WKD. - obszary kolonizacji olenderskiej (w tym Urzecze) i osadnictwa puszczańskiego;
- ✓ regiony etnograficzne oraz krainy historyczne: - Ziemia Dobrzyńska i Kujawy, związane z osadnictwem nadwiślańskim od Włocławka do Płocka; obszary tradycji przemysłowych Staropolskiego Okręgu Przemysłowego i Centralnego Okręgu Przemysłowego.
- ✓ ośrodki tożsamości kulturowej regionu: Brochów, Brok, Chlewiska, Ciechanów, Czarnolas, Czersk, Czerwińsk nad Wisłą, Góra Kalwaria, Iłża, Kadzidło, Korczew, Kozienice, Liw, Łyse, Maciejowice, Modlin, Myszyniec, Niepokalanów, Opinogóra, Orońsko, Ostrołęka, Otwock, Płock, Przysucha, Pułtusk, Radom, Sanniki, Siedlce, Sierpc, Solec nad Wisłą, Sucha, Sycyna, Szydłowiec, Słężany, Warszawa, Wyszaków, Węgrów, Wyszogród, Zwoleń, Żelazowa Wola, Żyrardów;
- ✓ dobra kultury współczesnej.

Plan określa następujące działania:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami;
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo-kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez: przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i reurbanizacji;
 - wzmocnienie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów poprzemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i poprzemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
 - odbudowę i rekonstrukcję dóbr należących do światowego i krajowego dziedzictwa po zniszczeniu w wyniku konfliktów zbrojnych lub katastrof spowodowanych zagrożeniami naturalnymi;
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo-architektonicznych, m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
 - tworzenie szlaków kulturowych (w tym szlaku kulturowego Cudu nad Wisłą roku 1920, Józefa Wilkonja i szlaku bohaterów Powstania Warszawskiego);
 - budowę i rozbudowę muzeów (w tym Stacji Muzeum, Muzeum Centralnego Okręgu-Przemysłowego na terenie dawnej Fabryki Broni, Muzeum w Ossowie 1920 roku);

- ochronę dziedzictwa kultury ludowej o dużym znaczeniu dla kształtowania tożsamości regionalnej i lokalnej - krajobrazu kulturowego i tradycji ludowych na obszarach kolonizacji olenderskiej (w tym Urzecza) oraz osadnictwa puszczańskiego.

4.2.3 Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Mazowieckiego na lata 2022-2025

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2022-2025 został przyjęty Uchwałą Nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego dnia 21 grudnia 2021 r.

W Programie określona została Misja opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim - "Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim".

W Programie wyznaczono trzy obszary strategiczne, w ramach których usytuowano cele.

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy:

- **Cel A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków:**

Przedsięwzięcie A.1.1. Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD)

Cel przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie ma na celu stworzenie platformy regularnego doszkalania fachowego gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem a także stałej wymiany doświadczeń osób zajmujących się opieką nad dziedzictwem w administracji gminnej.

Opis przedsięwzięcia: Założeniem programu jest zorganizowanie i stałe prowadzenie forum, do którego będą zaproszeni przedstawiciele obu szczebli administracji lokalnej z terenu województwa mazowieckiego, zajmujący się w swoich samorządach zagadnieniami opieki nad dziedzictwem. W ramach forum planowane są regularne zdalne spotkania edukacyjne na tematy istotne dla opieki nad dziedzictwem w województwie mazowieckim. Raz do roku jest planowane stacjonarne spotkanie MFD służące edukacji i podsumowaniu rocznych doświadczeń lokalnych specjalistów.

Formy realizacji przedsięwzięcia:

- ✓ Regularne zdalne spotkania o stałej formule:
 - Formy edukacyjnej (wykładu, warsztatu, seminarium) na wybrany temat;
 - Dyskusji służącej wymianie bieżących doświadczeń w zakresie opieki nad dziedzictwem.
- ✓ Doroczne spotkania stacjonarne (jedno w ciągu każdego roku realizacji Programu) służące przede wszystkim podsumowaniu roku współpracy i pogłębieniu integracji środowiska specjalistów.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa, budżety samorządów lokalnych, inne źródła.

Przedsięwzięcie A.1.2. Dziedzictwo niematerialne - na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego - kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.

Opis przedsięwzięcia: Program będzie polegał na wspólnym z zainteresowanymi podmiotami przygotowywaniu i opracowywaniu wniosków o wpis na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W tym celu powstanie program wpisywania na tę listę zwyczajów, przekazów ustnych, wiedzy i umiejętności oraz związanych z nimi przedmiotów i przestrzeni kulturowych.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa.

Źródła finansowania: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie A.1.3. Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” – kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest promocja opieki nad zabytkami, dobrych praktyk konserwatorskich, renowacyjnych i adaptacyjnych wśród właścicieli zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: Coroczny konkurs dla najlepszych renowacji zabytków.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa.

Źródła finansowania: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

• **Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem:**

Przedsięwzięcie A.2.1. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny - kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: podtrzymanie zainicjowanego wśród mieszkańców w poprzednim programie 2018-2021 zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.

Opis przedsięwzięcia: Konkurs będzie realizowany w formie corocznego wojewódzkiego konkursu fotograficznego, którego każda edycja zostanie poświęcona innej kategorii zabytków i architektury.

Formy realizacji przedsięwzięcia: konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa.

Przedsięwzięcie A.2.2. Tożsamość lokalna - wartość unikalna (kontynuacja w nowej formie)

Cel przedsięwzięcia: Program ma na celu wypełnienie jednego z ważnych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.

Opis przedsięwzięcia: Założeniem programu jest tworzenie i wspieranie powstawania programów edukacyjnych lub publikacji adresowanych do społeczności lokalnych, służących pogłębieniu ich wiedzy o dziedzictwie regionu i podniesienia poczucia tożsamości. Programy mogą być adresowane do różnych grup wiekowych.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa, inne źródła.

Obszar strategiczny B: Optymalizacja systemu dostępu do środków:

Cel B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich:

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych - kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.

Opis przedsięwzięcia: Program polega na organizowaniu corocznego naboru wniosków na dotacje do prac konserwatorskich restauratorskich i robót budowlanych w obiektach zabytkowych.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa.

Źródła finansowania: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Cel B.2. Dbalność o zabytki własne województwa:

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego - kontynuacja.

Cel przedsięwzięcia: Kontynuowanie udoskonalania metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.

Opis przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie dotyczy finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (ruchomych i nieruchomych), których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego lub jego jednostki organizacyjne. W ramach przedsięwzięcia raz w roku będzie organizowany nabór wniosków o dotacje celowe na remont zabytków będących własnością samorządu lub jednostek organizacyjnych. Jednostki organizacyjne Samorządu Województwa mające siedzibę w obiekcie wymagającym najpilniej wsparcia finansowego (np. najgorszy stan techniczny) otrzymałaby dodatkowe środki na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa.

Źródła finansowania: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania

Cel C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa:

Przedsięwzięcie C.1.1. Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego.

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji i dokumentacji dziedzictwa architektury po 1918 r. województwa mazowieckiego oraz wydanie publikacji na ten temat.

Opis przedsięwzięcia: architektura międzywojenna i powojenna często jest traktowana z mniejszą uwagą i troską, niż architektura epok bardziej odległych w czasie. Ogromna część obiektów z tego okresu niszczy się i jest w stanie technicznym zagrażającym ich przetrwaniu. Wobec takiego stanu faktycznego istotne jest jak najszybsza dokumentacja i wydanie katalogu w formie publikacji, co przyczyni się do upowszechnienia świadomości o wartości omawianej architektury jako istotnej części dziedzictwa regionu. Program będzie miał formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:

- dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem zidentyfikowania możliwie pełnej listy obiektów architektury modernistycznej w województwie mazowieckim;

- przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana dokumentacja obiektów architektury XX wieku województwa mazowieckiego;

- opracowanie i wydanie publikacji.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa (zlecenie).

Źródła finansowania: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie C.1.2. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa - kontynuacja.

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: w województwie mazowieckim znajduje się ponad 5 tysięcy zabytków architektury drewnianej. Prawie jedna czwarta z nich nie posiada zabezpieczenia przeciwpożarowego, co naraża je na niebezpieczeństwo zniszczenia. Pilne staje się sporządzenie dokumentacji tych zabytków, w tym - inwentaryzacji ich stylów. W zakres zadania wchodzi rozpoznanie zachowanego budownictwa sprzed 1945 r., nie tylko obiektów objętych aktualnie ochroną konserwatorską, zarówno na wsiach, jak i w miasteczkach i miastach. Program będzie miał formę zlecenia dla specjalistycznego wykonawcy, którego zadaniem będzie:

- dokonanie kwerendy w dostępnych publikacjach, badaniach i pracach naukowych, celem wychwycenia możliwie pełnej listy stylów zidentyfikowanych i opisanych dotychczas;

- przeprowadzenie badań terenowych, w ramach których powstanie dokumentacja fotograficzna i zostanie opracowana pełna typologia stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego, w podziale na jego regiony kulturowe, wraz z dokumentacją przykładów.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa (zlecenie).

Źródła finansowania: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie C.1.3. Konkurs „Dom w krajobrazie” - kontynuacja.

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.

Opis przedsięwzięcia: Program będzie miał formę konkursu organizowanego w cyklu dwuletnim na opracowanie projektów domów jednorodzinnych. Konkurs będzie organizowany co drugi rok, a w latach pomiędzy konkursami będzie wydawany katalog z materiałami konkursowymi z roku

poprzedzającego. Projekty obu kategorii będą w ten sposób nieodpłatnie udostępnione wszystkim zainteresowanym podmiotom, co zwiększa szansę, że elementy tradycyjnej zabudowy pojawią się w krajobrazie kulturowym Województwa.

Formy realizacji przedsięwzięcia: program własny samorządu województwa - zlecenie.

Źródła finansowania: Konkurs, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Przedsięwzięcie C.1.4. Nasza żywa tradycja - kontynuacja.

Cel przedsięwzięcia: Głównym celem programu jest ochrona i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji, będącego bazą zasobów tego dziedzictwa.

Opis przedsięwzięcia: Opis przedsięwzięcia: Program może mieć formę zróżnicowanego wsparcia zarówno dla inicjatyw już utrwalonych i powtarzanych cyklicznie, jak i dla inicjatyw nowo kreowanych. Towarzyszyć temu powinna rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji o kolejne opisy elementów dziedzictwa oraz ścieżki tematyczne.

Formy realizacji przedsięwzięcia: Konkursy ofert, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe dla IK, inne formy współpracy.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa.

Cel C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków:

Przedsięwzięcie C.2.1. Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych.

Cel przedsięwzięcia: skuteczna promocja mniej znanych elementów dziedzictwa w województwie mazowieckim w serwisach internetowych dzięki współpracy z podmiotami o utrwalonej renomie i potwierdzonej skuteczności promocyjnej.

Opis przedsięwzięcia: program polega na zawarciu umów o współpracy ze starannie dobranymi influencerami aktywnymi w mediach społecznościowych i serwisach internetowych, których utrwalona renoma i potwierdzona skuteczność promocyjna gwarantuje szansę skutecznej promocji dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa mazowieckiego.

Formy realizacji przedsięwzięcia: umowy o wykonanie usług.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa.

Przedsięwzięcie C.2.2. Mazowieckie konserwacje.

Cel przedsięwzięcia: promocja zabytków dotowanych przez Samorząd Województwa.

Opis przedsięwzięcia: Projekt zakłada organizację wydarzeń takich jak spacerów i oprowadzania po wybranych zabytkach dotowanych przez samorząd województwa, skierowanych szczególnie do lokalnej społeczności.

Formy realizacji przedsięwzięcia: Formy realizacji przedsięwzięcia: umowy z wykonawcami, projekty własne samorządu województwa, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa.

Przedsięwzięcie C.2.3. Mazowiecki System Informacji Przestrzennej - Zabytki.

Cel przedsięwzięcia: stworzenie platformy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach dla województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.

Opis przedsięwzięcia: Opis przedsięwzięcia: Powszechnie dostępna platforma ma gromadzić dane o obiektach wpisanych do rejestru zabytków i znajdujących się w gminnych ewidencjach zabytków.

Formy realizacji przedsięwzięcia: współpraca z Departamentem Cyfryzacji, Geodezji i Kartografii UMWM, umowy z wykonawcami.

Źródła finansowania: Budżet samorządu województwa.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rusinów wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1 Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2016-2022

Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2016-2022 przyjęta została Uchwałą Nr XVII/122/16 Rady Gminy Rusinów z dnia 24 listopada 2016 r.

W Programie wyodrębniono cztery Wyzwania rozwojowe:

- I. Zadowalająca infrastruktura techniczna w gminie;
- II. Prężna gospodarka lokalna;
- III. Atrakcyjna oferta turystyczno-rekreacyjna gminy;
- IV. Wysoka jakość życia mieszkańców gminy.

Wyzwanie III pośrednio dotyczy dziedzictwa kulturalnego gminy. Wyznaczono w nim dwa cele:

Ce. 3.1. Gmina posiada kompleksową ofertę turystyczno-rekreacyjną:

Zadanie 3.1.1: Rozwój infrastruktury turystycznej, w tym budowa i oznakowanie ścieżek pieszo-rowerowych.

Zadanie 3.1.2: Rewitalizacja zbiornika retencji w Nieznamierowicach.

Cel. 3.2. Wszyscy interesariusze gminy prowadzą działania informacyjno-promocyjne na rzecz upowszechniania oferty i rozpoznawalności marki turystycznej gminy:

Zadanie 3.2.1: Inwestycja w turystykę - stworzenie tzw. "topowej" oferty.

Zadanie 3.2.2: Promocja turystyczna Gminy Rusinów w środkach masowego przekazu oraz współuczestnictwo w targach turystycznych.

5.1.2 Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów na lata 2021-2024 z perspektywą do 2028 przyjęty został Uchwałą Nr XXIII/177/21 Rady Gminy Rusinów z dnia 20 grudnia 2021 r.

W Programie wymienione zostały obiekty zabytkowe z terenu Gminy Rusinów wpisane do rejestru zabytków. Zostały one wymienione wśród czynników, które mogą przyciągnąć turystów obok walorów krajobrazowych.

W dokumencie przede wszystkim został zdiagnozowany stan środowiska przyrodniczego Gminy. Wymienione zostały chronione obszary i obiekty.

Celami realizacji Programu Ochrony Środowiska są poprawa stanu i ochrona środowiska przy jednoczesnym zapewnieniu rozwoju społeczno-gospodarczego. W Programie wyznaczono cele oraz określono zadania, których realizacja przełoży się na poprawę stanu środowiska w gminie.

5.1.3 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy, co zresztą wynika także z obowiązujących przepisów.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rusinów uchwalone zostało Uchwałą Nr XV/114/2000 Rady Gminy w Rusinowie z dnia 30 maja 2000 r. *Zmiana Studium* uchwalona została Uchwałą Nr XLV/197/10 Rady Gminy Rusinów z dnia 29 października 2010 r.

W Studium zawarto informacje dotyczące ilości zabytków. Opisano w nim również ustalenia dotyczące zagospodarowania przestrzennego odnoszące się do poszczególnych sołectw Gminy Rusinów. W miejscowości Rusinów i Nieznamierowice wśród uwarunkowań wykluczających zabudowę wymieniono strefy ochrony kulturowej obiektów i obszarów wpisanych do rejestru Służby Ochrony Zabytków.

W Studium nie zostały zawarte informacje dotyczące stref ochrony konserwatorskiej. Zawarta w dokumencie lista zabytków ujętych w ewidencji zabytków jest nieaktualna. Podczas aktualizacji Studium należałoby informacje te uzupełnić, tj. wyznaczyć strefy ochrony konserwatorskiej oraz umieścić aktualny wykaz zabytków figurujących w ewidencji zabytków, tj. zabytki nieruchome i stanowiska archeologiczne.

5.1.4 Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Rusinów jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Na terenie Gminy Rusinów funkcjonuje 35 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 1). Część z nich wprowadziło ustalenia ochrony zarówno obiektów zabytkowych, jak i obszarów - wyznaczając w planie strefy ochrony (konserwatorskiej, archeologicznej, krajobrazowej).

Tabela 1. Rejestr obowiązujących Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów⁴

Lp.	Nazwa planu	Uchwała	Ustalenia ochrony zabytków
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru sołectwa Wola Gałęcka w gminie Rusinów	Uchwała Nr V/19/07 Rady Gminy Rusinów z dnia 26 lutego 2007 r.	<p>§ 8 Ustala się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego zabytków i dóbr kultury współczesnej:</p> <ol style="list-style-type: none"> Jeżeli na obszarze objętym planem zostanie znaleziony przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, należy ten przedmiot przy użyciu dostępnych środków zabezpieczyć i oznakować miejsce jego znalezienia oraz zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe Wójta Gminy, celem ustalenia dalszego toku postępowania. Ochronie szczególnej podlegają obiekty objęte ochroną Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Plan ustala następujące obiekty i tereny objęte ochroną przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Na terenie obszaru objętego opracowaniem znajdują się: <ol style="list-style-type: none"> obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków: <ol style="list-style-type: none"> Zespół pałacowo - parkowy w Rusinowie Zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków, są to obiekty: <ol style="list-style-type: none"> Kościół parafialny oraz dzwonnica w Rusinowie Dom nr 56 - drewniany z 2 ćw. XX w. Budynek Urzędu Gminy przy ul. Rynek - murowany z 1 ćw. XX w. Cmentarz Rzymsko - Katolicki Prace ziemne prowadzić pod nadzorem archeologicznym. Stanowiska archeologiczne rozpoznane i nierozpoznane podlegają ochronie. Wszelkie prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane a także inne działania przy obiektach zabytkowych wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wszelkie zamierzenia inwestycyjne w sąsiedztwie oraz najbliższym otoczeniu do 100 m wokół obiektów zabytkowych oraz na terenie ekspozycji kościoła należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Ochronie podlegają również wszelkie, nie będące zabytkami dobra kultury takie jak: pomniki, miejsca pamięci, założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej.
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego sołectwa Rusinów i części sołectwa Wola Gałęcka w gminie Rusinów	Uchwała Nr V/15/11 Rady Gminy Rusinów z dnia 7 marca 2011 r.	<p>13. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:</p> <ol style="list-style-type: none"> teren objęty planem nie posiada pełnego rozpoznania archeologicznego, w przypadku natrafienia w toku prowadzenia prac ziemnych i budowlanych na przedmiot, który posiada cechy zabytku, należy go zabezpieczyć, zgłosić znalezisko do organu właściwego w zakresie ochrony zabytków oraz ustalić dalszy tok postępowania zgodnie z przepisami szczególnymi i odrębnymi, w granicach obszaru objętego niniejszą uchwałą nie występują zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa mazowieckiego oraz gminnej ewidencji zabytków.
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Gminy Rusinów z wyłączeniem sołectwa Rusinów i części sołectwa Wola Gałęcka- I etap	Uchwała Nr XIV/59/12 Rady Gminy Rusinów z dnia 23 stycznia 2012 r.	<p>§ 10. Plan ustala zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <ol style="list-style-type: none"> wszelkie działania inwestycyjne w obiektach, podlegających ochronie konserwatorskiej oraz na terenie działek na których znajdują się takie obiekty i bezpośrednio w sąsiedztwie tych działek, muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w celu ochrony archeologicznej dóbr kultury plan uwzględni stanowiska archeologiczne; na terenie Gminy znajdują się obszary rozpoznane archeologicznie - wg wykazu niżej zamieszczonego, stanowiska archeologiczne występujące na terenach rozpoznanych podlegają ochronie i każda działalność inwestycyjna w rejonie stanowisk odbywać się winna pod nadzorem archeologicznym,

⁴ <https://rusinow.e-mapa.net/>

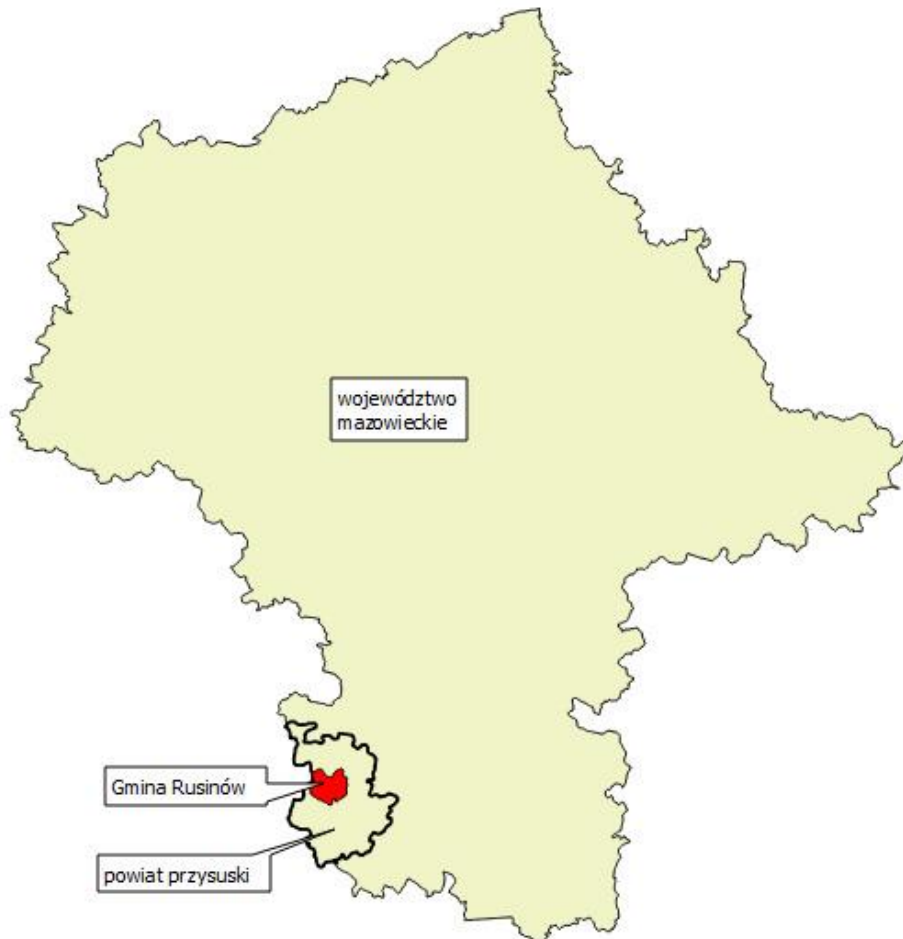
			<p>4) na terenach nierozpoznanych archeologicznie odkryte znaleziska w czasie robót ziemnych winny być zabezpieczone i zgłoszone do organu właściwego w zakresie ochrony zabytków celem ustalenia dalszego toku postępowania, zgodnie z przepisami szczególnymi i odrębnymi,</p> <p>5) na terenach nierozpoznanych archeologicznie wszelkie inwestycje liniowe należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,</p> <p>6) ochronie podlegają wszelkie nie będące zabytkami dobra kultury takie jak: pomniki, miejsca pamięci, założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej,</p> <p>7) na obszarze planu nie występują obiekty zaliczane do dóbr kultury współczesnej.</p>
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Gminy Rusinów z wyłączeniem sołectwa Rusinów i części sołectwa Wola Gałęcka - II etap	Uchwała Nr XXXI/167/14 Rady Gminy Rusinów z dnia 24 marca 2014 r.	<p>§ 11. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>1. Na obszarze objętym planem ochronie konserwatorskiej podlega Kościół Św. Andrzeja w Nieznamierowicach z 1924 roku, wpisany do Rejestru Zabytków województwa mazowieckiego.</p> <p>2. Stanowiska archeologiczne, znajdujące się na terenie sołectwa Nieznamierowice nie leżą w strefie istniejącej i projektowanej zabudowy.</p> <p>3. Rejon występowania stanowisk archeologicznych wyznaczono na rysunku planu 10A.1A.</p> <p>4. Ochronie podlegają wszelkie nie będące zabytkami dobra kultury takie jak: pomniki, miejsca pamięci, założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej.</p> <p>5. Na obszarze planu nie występują obiekty zaliczane do dóbr kultury współczesnej.</p> <p>6. Na obszarze sołectwa Nieznamierowice występują stanowiska archeologiczne oraz obiekty wpisane do Rejestru zabytków województwa mazowieckiego oraz gminnej ewidencji obiektów zabytkowych, podlegające ochronie konserwatorskiej na podstawie ustawy o ochronie dóbr kultury.</p>
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru Gminy Rusinów, obejmującej część sołectwa Krzesławice	Uchwała Nr XXXIV/190/14 Rady Gminy Rusinów z dnia 18 lipca 2014 r.	<p>§ 8 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>1. Ochronie podlegają wszelkie nie będące zabytkami dobra kultury takie jak: pomniki, miejsca pamięci, założenia urbanistyczne i krajobrazowe o wysokiej wartości artystycznej lub historycznej.</p> <p>2. Na obszarze planu nie występują obiekty zabytkowe oraz obiekty zaliczane do dóbr kultury współczesnej.</p> <p>3. Lokalizacja stanowisk archeologicznych w sołectwie Krzesławice znajduje się poza granicami niniejszej zmiany planu.</p>
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Rusinów, obejmującej teren działek o numerach ewidencyjnych: 1151 -1193 w miejscowości Zychorzyn	Uchwała Nr XXXIV/191/14 Rady Gminy Rusinów z dnia 18 lipca 2014 r.	<p>§ 8 Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.</p> <p>1) Na obszarze objętym planem nie występują obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i do gminnej ewidencji obiektów zabytkowych,</p> <p>2) Na obszarze objętym planem nie występują stanowiska archeologiczne,</p> <p>3) Na obszarze planu nie występują obiekty zaliczane do dóbr kultury współczesnej.</p>
7.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu oczyszczalni ścieków w sołectwie Grabowa	Uchwała Nr XI/86/20 Rady Gminy Rusinów z dnia 19 czerwca 2020 r.	Brak

5.2 Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Ogólna charakterystyka gminy

Gmina Rusinów położona jest w centrum powiatu przysuskiego, na pld. - zach. krańcu województwa mazowieckiego. Siedzibą władz samorządu gminnego jest miejscowość Rusinów. Gmina zajmuje powierzchnię 82,93 km². Gmina Rusinów graniczy:

- od północy z Gminami Odrzywół i Klwów,
- od wschodu z Gminą Potworów,
- od południa z Gminami Przysucha i Gielniów,
- od zachodu z Gminą Drzewica w powiecie opoczyńskim (woj. łódzkie).

Ryc. 1. Gmina Rusinów na tle województwa i powiatu (źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów do 2020 r.).

Gmina podzielona jest na 14 sołectw: Rusinów, Bąków, Brogowa, Gałki, Grabowa, Karczówka, Klonowa, Bąków-Kolonia, Krzesławice, Nieznamierowice, Przysałowice Małe, Władysławów, Wola Gałęcka, Zychorzyn.

Odległość gminy od siedziby powiatu w Przysusze wynosi 10 km, natomiast do siedziby Sejmiku Województwa Mazowieckiego i siedziby Wojewody Mazowieckiego w Warszawie wynosi 100 km. Gmina Rusinów pozostaje poza zasięgiem wpływu dużych aglomeracji miejskich, które mogłyby stanowić ważny, zewnętrzny czynnik rozwoju.

Ryc. 2. Gmina Rusinów na tle sąsiadujących gmin (źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów do 2020 r.).

Rusinów jest otoczony lasami mieszanymi. Przez teren gminy przepływają dwie rzeki: Drzewiczka z dopływem Gawronką oraz Wiązownica będąca dopływem Radomki. Gmina Rusinów pozbawiona jest przebiegających przez jej tereny szlaków komunikacyjnych wojewódzkich i krajowych. Krzyżują się tu drogi powiatowe łączące: Przysuchę z Odrzywołem i Nowym Miastem n/Pilicą i Drzewicę z Kłwowem, Przytykiem i Radomiem.

Gmina jest typową gminą rolniczą z tradycyjnym rolnictwem. Grunty orne stanowią 4364 ha, łąki (75%) i pastwiska (19%). W przeważającej części są to grunty klasy V i VI. Lasy zajmują 27% powierzchni gminy. Szczególnie są to lasy iglaste. Nie występują zakłady przemysłowe uciążliwe dla środowiska. Duże kompleksy leśne oraz uprawy rolne wpływają na dobry mikroklimat terenu gminy.

Wg. regionalizacji Kondrackiego³ Gmina Rusinów położona jest na wysoczyźnie rawskiej. Na jej powierzchni występują gliny morenowe oraz żwirowe ostańce strefy moren czołowych zlodowacenia warciańskiego. Drugą jednostką, na terenie której znajduje się gmina jest równina radomska, będąca równiną denudacyjną o zdegradowanej pokrywie utworów czwartorzędowych, pod którą występują warstwy jurajskie i kredowe, zapadające ku wschodowi.

Etymologia nazwy Rusinów może pochodzić z kilku rdzeni, najbardziej prawdopodobne jest wiązanie jej z faktem postoju w tym miejscu kupców rusińskich (ruskich) prowadzących handel z zachodnimi częściami Polski. Przez Rusinów przebiegał niegdyś szlak drogowy z Rusi na Zachód, tzw. szlak ruski od Skrzyńska do Inowłodka i dalej na zachód.

5.2.2 Rys historyczny gminy

Rusinów

Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze gminy Rusinów pochodzą z epoki kamienia i neolitu (3000 - 1600 p.n.e). Występują na wysoczyznach poza terenami siedliskowymi w rejonach miejscowości Rusinów, Wola Gałęcka, Nieznamierowice, Janki, Grabowa i Zychorzyn.

Wiedza o pierwszym okresie państwowości na obszarze gminy jest stosunkowo uboga, chociaż już w XIV w. Rusinów był znaczącą (jak na owe czasy) jednostką osiedleńczą. Mimo puszczańskiego charakteru okolicy za sprawą szlaków handlowych i położenia w centrum ówczesnego kraju - miał ten rejon dogodne warunki rozwoju.

Najstarsza pierwsza wzmianka o Rusinowie pochodzi z 1354 r. i dotyczy podziału dóbr dokonanych w Radomiu w obecność JKM Kazimierza Wielkiego. Bracia stryjeczni z rodu Duninów (Doninów?): Pietrarz, syn Krystyna z Damujowic, Mieczysław i Włodzimierz, synowie Włodzimierza ze Smogorzewa, oraz Mszczuj i Krzeczauta (Krzeczonek ?) ze Skrzynna, synowie Ottona, podzielili między siebie dobra dziedziczne w Ziemi Sandomierskiej i Ziemi Kujawskiej.

Rusinów, jako posiadłość Duninów, herbu Łabędź należała do parafii Smogonów do 1826 r., chociaż w XVI w. dziesięcinę z łąnów kmiecich i folwarcznych (z pewnymi wyjątkami) oddawano proboszczowi w Drzewicy. Przez następne sto lat Rusinów należał do parafii Nieznamierowice. W 1926 r. w wyniku podziału parafii (na Nieznamierowice, Rusinów, Sady) w Rusinowie wzniesiono drewniany kościół p.w. św. Piotra i Pawła. W połowie lat 80-tych XX w. rozpoczęto budowę nowego kościoła z cegły.

Najbogatszy okres swego rozwoju Rusinów zawdzięcza Urszuli z Morstinów Dembińskiej (1746-1825 r.), fundatorce m.in. dworu szlacheckiego w Rusinowie. Zrealizowany na przełomie lat 70/80-tych XVIII w. dwór zastąpił drewniany datowany na 2 poł. XV w. Autorem przebudowy był Fryderyk J. Nax (architekt Stanisława Augusta od 1774 r.).

Od 1874 r. Rusinów staje się siedzibą gminy liczącej 16 miejscowości z 3464 mieszkańcami. Sama miejscowość gminna liczyła w 1827 r. 216 mieszkańców, a w 1880 r. 453 mieszkańców.

Krzyszewice (Creslaicze).

Nazwa miejscowości wymieniana została po raz pierwszy w 1256 r. w akcie Bolesława Wstydlivego obejmującym 28 miejscowości. We wspomnianym akcie notarialnym z 1354 r. miejscowość nazywana jest Wolą Krzyszewową, a więc pochodzącą od imienia Krzyszew (przypadły wówczas braciom Duninom - Mieczysławowi i Włodzimierzowi ze Smogorzewa).

Gałki

Gałki (niegdyś Andrzejów) składały się z dwóch wsi: Gałki Szlacheckie, liczące w końcu XIX wieku 15 domów, 107 mieszkańców i 410 morgów ziemi uprawnej, i Gałki Poduchowne (inaczej: Kościelna Wieś) liczące 13 domów, 99 mieszkańców i 107 morgów ziemi włościańskiej. W miejscu nazwanym później Kościółek, położonym przy drodze do Woli Gałęckiej, usytuowany był kościół parafialny p.w. św. Andrzeja. Po przeniesieniu parafii do Nieznamierowic, stał się on jej kościołem filialnym. Utrata znaczenia miejscowości spowodowana była prawdopodobnie zmianą przebiegu szlaków handlowych.

Przez Gałki najprawdopodobniej prowadziło południowe odgałęzienie szlaku handlowego relacji Lwów - Toruń. Dokonana w XVI w. zmiana zainteresowań handlowych (i zmiana relacji z układu wschód - zachód na układ północ - południe) spowodowała utratę znaczenia Gałek na rzecz Nieznamierowic.

Nienamierowice

Miejscowość od XV w. posiadała prawa miejskie, które utraciła w 1720 r. Przyczynił się do tego najazd szwedzki z 1655 r. kiedy to miasto zostało ograbione i spalone. W wyniku powstania nowych jednostek administracyjnych (powiatów) znalazły się w opoczyńskim. W XIV w. miejscowość należała do parafii św. Andrzeja w Gałkach, zwanych także Andrzejowem (od imienia patrona parafii). Po nadaniu Nieznamierowicom praw miejskich przeniesiono tu także kościół parafialny, a w Gałkach pozostał kościół filialny (zachowało się po nim tylko miejsce, zwane Kościółek, ze śladami grobów na cmentarzu przykościelnym). W Nieznamierowicach stanął drewniany kościół z fundacji

Starołęskich. Spłonął w 1760 r. Nowy, również drewniany został wybudowany w 1762 r. przez Szaniawskich. W 1804 r. wybuchł pożar w Nieznamierowicach, niszcząc większość zabudowy. Spłonęła plebania ze wszystkimi księgami. Kościół był kilkakrotnie remontowany. Już na pocz. XX w. powzięto decyzję o budowie nowego kościoła, W 1922 r. spłonął kościół drewniany. Przystąpiono do budowy kościoła murowanego wg proj. Alfonsa Pinno.

Przystałowice

Nazwa Przystałowice (podobnie jak inne miejscowości) pojawia się po raz pierwszy w akcie notarialnym z 1354 r. W 1569 r. istniały już nazwy: Przystałowice Duże i Przystałowice Ruskowskie (od właścicieli Ruszkowskich czy Ruskowskich?). Z tego układu do XIX w. wyłoniły się 4 elementy układu sieci osiedleńczej: Przystałowice Wielkie, Przystałowice Duże, Przystałowice Małe i Przystałowice Folwark.

Grabowa

Miejscowość Grabowa pojawia się w dokumencie z 1470 r., także dotyczącym podziału dóbr (przypadła wówczas Mściwojowi i Krystynowi Duninom z Krajowa). W 1795 r., według inwentarza dóbr, Rusinów - Grabowę zamieszkiwało 15 rolników oraz kowal (bez ziemi uprawnej).

Zychorzyn

W 1508 r. Zychorzyn był własnością Zichorskiego. Należał do parafii Drzewica, ale z gruntów dworskich dawano dziesięcinę kościołowi w Bielinach, gdyż dziedzice Zychorzyna sprawowali nad nim patronat. W 1827 r. Zychorzyn posiadał 19 domów i 102 mieszkańców, a pod koniec wieku 34 domy, 253 mieszkańców i 841 mórg włościąńskich. Do dóbr Zychorzyna należał folwark Bemów (Biernawy). Przynależał do dwóch parafii - Drzewicy i Bielin. W 1975 r. Zychorzyn przeniesiono ze zlikwidowanej gminy Goździków do gminy Rusinów.

5.2.3 Krajobraz kulturowy oraz zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Krajobraz kulturowy to niepowtarzalne, indywidualne oblicze miejsca, którego wizerunek jest syntezą elementów przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z aktywnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne, kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne - zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Ochrona dziedzictwa kulturowego, które należy przekazać przyszłym pokoleniom, jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Krajobraz kulturowy gminy Rusinów nie odznacza się występowaniem obiektów i miejsc kulturowych, jak również miejsc przyrodniczych ponadregionalnych za wyjątkiem zespołu pałacowo-parkowego w Rusinowie z 2 poł. XVIII w. z wyremontowanym pałacem w stylu barokowo-klasycystycznym i zadbanym parkiem. Pałac w Rusinowie powstał na miejscu starszego, drewnianego dworu. Zbudowany został w latach 1777-1786 wg projektu Ferdynanda Naxa dla Urszuli z Morsztynów Dembińskiej (1746-1825), starościny wolbromskiej. Po śmierci starościny pałac przeszedł w ręce jej córki, Salomei Wielhorskiej, a następnie wnuka, Józefa Wielhorskiego. Po 1851 r. pałac zmieniał właścicieli, zaś dobra podzielono na mniejsze części. Ostatnią przedwojenną właścicielką była Emilia z Kobyłańskich Dąbrowska. Wczesnoklasycystyczny pałac z 1786 r. Powstał na planie zbliżonym do prostokąta, jako budynek parterowy z mieszkalnym poddaszem. Nakryty jest dachem mansardowym. Elewację wyróżnia centralnie umieszczony, piętrowy ryzalit, zdobiony wydatnym gzymsem wieńczącym i grupą rzeźbiarską, gdzie putta podtrzymują kartusz zawierający herby fundatorów, Urszuli z Morsztynów herbu Leliwa i Franciszka Dembińskiego herbu Rawicz. Okna ryzalitu posiadają bogato zdobione opaski. Elewację ogrodową zdobi analogicznie umieszczony,

piętrowy, półokrągły ryzalit. W pomieszczeniach parteru zachowały się piece i kominki oraz polichromia (w sali głównej). Pałac jest otoczony parkiem krajobrazowym. W parku rosną głównie gatunki rodzime: lipy, kasztanowce, jesiony i dęby. Zespół pałacowy w Rusinowie wpisany jest do rejestru zabytków: 852/A/59 z 29.06.1959 r., 373/A z 21.06.1967 r. oraz 200/A/83 z 14.04.1983 r.

Największą grupę zabytków stanowią, podobnie jak w całym regionie, obiekty o charakterze sakralnym: kościoły z 1 poł. XX w. w Nieznamierowicach, trzy cmentarze (Gałki, Nieznamierowice, Rusinów) i jedna kapliczka w Zychorzynie z 1916 r. w typie krzyż na cokole.

Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja w Nieznamierowicach Wpisany jest do rejestru zabytków: 386/A/88 z 15.05.1988 r. Obecna świątynia murowana została zbudowana na miejscu wcześniejszego drewnianego kościoła w latach 1924 - 1933 według projektu Jarosława Wojciechowskiego. W 1933 r. budowla została konsekrowana przez biskupa Pawła Kubickiego. Większe prace remontowe zostały wykonane w 1971 r. i w latach 80-tych XX w. Świątynia wybudowana z piaskowca, cokół wzniesiony z granitu. Budowla jednonawowa z transeptem, posiada rozbudowaną część frontową zwieńczoną szczytem flankowanym splotami wolutowymi. Wejście do świątyni obramione kamienną, profilowaną opaską z kluczem. Prezbiterium zbudowane na planie wieloboku. Na kalenicy dachu umieszczona sygnaturka. W kościele występują dwie kaplice. Od północy w kaplicy znajduje się eklektyczny ołtarz św. Andrzeja, od południa ołtarz św. Franciszka z Asyżu. Ołtarz główny w stylistyce barokowej posiada obraz płaskorzeźbiony ukazujący Świętą Rodzinę. Na zasuwie obraz olejny przedstawiający św. Józefa z Dzieciątkiem. Ambona eklektyczna pochodzi z 1 poł. XX w. Wnętrze kościoła zdobione freskami wykonanymi przez plastyka Mikę z Krakowa w 1973 r.

Obok kościoła znajduje się budynek dawnej plebanii, wzniesiony w tym samym czasie. Budynek murowany, posiada charakterystyczną bryłę, w stylu architektury dworskowej: dach przyczółkowy, ganek kolumnowy ze szczytem trójkątnym.

Najstarszym cmentarzem z terenu gminy jest dawna nekropolia w Gałkach z XIV w. Miejsce to wskazuje stojący krzyż na cokole. Pozostały ślady pochówków. Cmentarz w Nieznamierowicach powstał w poł. XIX w. Zachowało się na nim kilka nagrobków i płyt nagrobnych z XIX w. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1879 r. i należy do Felixa Kobyłki. Cmentarz w Rusinowie powstał w związku z założeniem Parafii w tej miejscowości. Zachowało się kilka ciekawych nagrobków z 1 poł. XX w.

W Gminnej Ewidencji Zabytków znalazło się niewiele obiektów małej architektury. Zewidencjonowano tylko jeden kamienny krzyż na cokole z 1 poł. XX w. w Zychorzynie.

Dawna, drewniana zabudowa wiejska przetrwała w szczątkowej formie. Zachowały się pojedyncze budynki z końca XIX i 1 poł. XX w. Charakteryzują się przede wszystkim prostokątnym planem, dachem dwuspadowym, techniką wieńcową, zdobieniem otworów okiennych. Takie domy występują m.in. w Zychorzynie, Grabowie i Rusinowie. Najciekawszym zabytkiem jest zagroda nr 47 w Zychorzynie wpisana do rejestru zabytków: 310/A/85 z 13.08.1985 r. oraz dom w Grabowej nr 2 o wydłużonym planie, przykryty strzechą.

Jedynym obiektem użyteczności publicznej jest budynek dawnego Urzędu Gminy z 1925 r. jego budowa wiąże się z ważnym etapem rozwoju Rusinowa. Sam budynek posiada typową dla tego okresu architektury małych miejscowości: plan prostokąta, jednokondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym z zaakcentowanym wejściem formami geometrycznymi.

Nie został zewidencjonowany ani jeden zabytek przemysłowy.

Łącznie zewidencjonowano i włączono do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Rusinów 18 obiektów, w tym m.in.: jeden kościół, pałac, park, trzy cmentarze, jeden budynek użyteczności publicznej, jeden krzyż na cokole, osiem drewnianych domów mieszkalnych, jedna zagroda oraz budynek plebanii. Kościół wraz z dzwonnica w Rusinowie przy ul. Opoczyńskiej został wykreślony z Gminnej Ewidencji Zabytków (Zarządzenie Nr 1/2016 Wójta Gminy Rusinów z dnia 12 stycznia 2016 r.).

5.2.4 Zabytki archeologiczne

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Gmina Rusinów fizjograficznie znajduje się na pograniczu dwóch jednostek Niziny Mazowiecko - Podlaskiej i Wyżyny Małopolskiej. Północno - wschodnia część obszaru zalicza się do mezoregionu Równina Radomska a południowo - zachodnia część obszaru leży w mezoregionie o nazwie Garb Gielniowski. Równina Radomska zbudowana jest z piasków i żwirów, jest lekko sfałdowana i przecięta dolinami rzek Wiązownicy i Litówki. Garb Gielniowski wznosi się dość stromo w kierunku południowo - wschodnim w jego skaliste podłoże przykryte jest płytką warstwą gliny. Podobnie jak Równina Radomska, przecięty jest doliną rzeki Wiązownicy oraz kilkoma bezimiennymi strumykami.

Sytuacja fizjograficzna tylko w małym stopniu sprzyjała pradziejowemu osadnictwu stąd wynika jego nakreślony obraz w oparciu głównie o wyniki badań powierzchniowych.

Od początku lat 80-tych XX w. prowadzono je w systemie AZP (Archeologicznego Zdjęcia Polski). Na terenie gminy Rusinów rozpoczęto je w 1987 r. przez Z. Lechowicza na obszarze 72-62. W roku 1998 przebadano 4 obszary: 74-62, 73-62, 72-63, 73-63. Autorem badań był R. Cędrowski. Prace nad opracowaniem AZP na terenie gm. Rusinów zakończył w 2001 r. M. Bienia. W oparciu o badania powierzchniowe wraz z wykonanymi kwerendami zweryfikowano 44 stanowiska archeologiczne o różnej wartości poznawczej (Aneks 2 na końcu opracowania).

Dużą wartość poznawczą wymagającą otoczenia szczególną opieką należy objąć wszystkie stanowiska w rejonie wsi Nieznamierowice, szczególnie: stanowisko nr 9 (osada kultury grobów kłoszowych), nr 10 (osada kultury przeworskiej. W rejonie Woli Gałęckiej: stanowisko nr 2 oraz nr 6 (osady kultury przeworskiej). Ponadto stanowisko nr 2 w Rusinowie (osada wielokulturowa/neolit/wczesne średniowiecze).

Wszystkie stanowiska są stanowiskami płaskimi, nieoznaczonymi w terenie.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Podstawowe formy ochrony zabytków według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. stanowią:

1. wpis do rejestru zabytków;
2. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
3. uznanie za pomnik historii;
4. utworzenie parku kulturowego;
5. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji

o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Rusinów funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (s. 23-26 niniejszego opracowania).

5.3.1 Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z *ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z przytoczoną powyżej ustawą, jako jedyny organ ochrony zabytków posiada kompetencje wpisywania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest na mocy decyzji administracyjnej, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytku właściwym symbolem:

- ✓ księga A – zabytki nieruchome,
- ✓ księga B – zabytki ruchome,
- ✓ księga C – zabytki archeologiczne.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje. Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo, którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Tabela 2. Zabytki nieruchome gminy Rusinów wpisane do rejestru zabytków⁵.

L.p.	Lokalizacja	Przedmiot ochrony	Datowanie	Nr rejestru zabytków
1.	Nieznamierowice	Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja	1924-33	386/A/88 z 15.05.1988 r.
2.	Rusinów	Zespół pałacowy	2 poł. XVIII w.	852/A/59 z 29.06.1959 r.; 373/A z 21.06.1967 r.; 200/A/83 z 14.04.1983 r. (pałac i park)
3.	Zychorzyn	Zagroda nr 47	pocz. XX w.	310/A/85 z 13.08.1985 r.

5.3.2 Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Rusinów w nie występują zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.

5.3.3 Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Rusinów w nie występują stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”, a także zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy „uwzględnienie zada

⁵ Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu (pismo znak: DR.5135.331.2021.TG z dnia 18 listopada 2021 r.).

ń ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowania Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków. Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna Ewidencja Zabytków gminy Rusinów została opracowana w 2012 r. i na bieżąco jest aktualizowana. Ewidencja zawiera łącznie 62 zabytki (18 zabytków nieruchomych oraz 44 stanowiska archeologiczne). Spis zabytków nieruchomych i archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy Rusinów przedstawiają Aneksy 1 i 2 na końcu opracowania.

5.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

- ✓ tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- ✓ spektakle i widowiska,
- ✓ zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- ✓ wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- ✓ umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Ważnym obszarem kulturowym w gminie Rusinów jest bogata kultura ludowa pielęgnowana przez mieszkańców. Wpisuje się ona w tradycje folkloru opoczyńskiego (ubioły kobiece, pieśni, tańce, opowiadania, relikty prastarych obyczajów) powstałego na styku Małopolski, Mazowsza i Wielkopolski.

Działa wiele organizacji m.in.

Gminny Ośrodek Kultury w Rusinowie (ul. Żeromskiego 4) - jest on głównym organizatorem życia kulturalnego na terenie gminy. Prowadzi działalność w zakresie: rozpoznania i rozbudzenia zainteresowań oraz potrzeb kulturalnych, edukacji kulturalnej, tworzenia warunków dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, kół i klubów zainteresowań, rozwoju folkloru. Organizowane są m.in.: śpiew ludowy, taniec ludowy. Przy GOK w Rusinowie funkcjonują Młodzieżowa Orkiestra Dęta a także grupy taneczne, które biorą aktywny udział w wydarzeniach kulturalnych odbywających się na terenie gminy (m.in. dożynki gminno – parafialne).

Na terenie Gminy Rusinów działają światlice wiejskie w miejscowościach: Rusinów, Bąków, Przysiałowice Małe, Brogowa, Krzesławice, Grabowa, Zychorzyn, Gałki, Wola Gałęcka.

Gminna Biblioteka Publiczna w Rusinowie z Filią Biblioteczną w Nieznamierowicach. Współtworzy ona życie kulturalne Gminy Rusinów poprzez inicjowanie i organizowanie wydarzeń kulturalnych oraz prowadzi edukację biblioteczną, informatyczną i kulturalną.

W gminie funkcjonują także organizacje pozarządowe, których działania skierowane są m.in. na pogłębianie integracji społecznej, rozwój potencjału kulturowego gminy Rusinów, budowanie tożsamości kulturowej regionu. Należą do nich:

- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Rusinowie,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Zychorzynie,
- ✓ Koło Gospodyń Wiejskich w Krzesławicach,
- ✓ Zespół Dziecięcy Ludowy „Stokrotki”,
- ✓ Młodzieżowa Orkiestra Dęta działająca przy Gminnym Ośrodku Kultury w Rusinowie,
- ✓ Stowarzyszenie „Borowianki”,
- ✓ Stowarzyszenie „Józefinki”,
- ✓ Stowarzyszenie „Niezapominajki”,
- ✓ Stowarzyszenie „Hektor”,
- ✓ Stowarzyszenie „Jarzębinki”,
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Nieznamierowice,
- ✓ Stowarzyszenie „Przystalanie”,
- ✓ Stowarzyszenie Rozwoju i Integracji Wsi Grabowa „Grabowanie”,
- ✓ Stowarzyszenie „Rozwoju Wsi Przysiałowice Małe”,
- ✓ Stowarzyszenie „Piąte Koło”,
- ✓ Stowarzyszenie „Razem w Przyszłość”,
- ✓ Stowarzyszenie „Stokrotki”,
- ✓ Stowarzyszenie „Pszczółki”,
- ✓ Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem”.

Ponadto na terenie gminy Rusinów działają licznie:

- ✓ Koła Gospodyń Wiejskich: w Rusinowie, z Krzesławic, w Zychorzynie, wsi Grabowa Rusinowska, "Jagódki" ze wsi Władysławów, w Nieznamierowicach "Wystrzałowe Babki", z Brogowej.
- ✓ Zespoły folklorystyczne, m.in.: „Zakukała Kukułka” z Gałek Rusinowskich, „Gołcuneczki”, „Przystalanki” z Przysiałowic Małych, „Nieznamierowianki”,
- ✓ Artyści ludowi, m.in.: Pan Maria Siwiec, Pan Jan Kmita.

Do ważniejszych imprez kulturalnych z terenu gminy należą:

- ✓ „Noc Świętojańska w Nieznamierowicach”,
- ✓ Dożynki gminno-parafialne,
- ✓ festyn folklorystyczny w Przysiałowicach Małych.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych. Określa ona cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne warunki zewnętrzne. Niniejsza analiza jest podstawą do określenia celów i kierunków działania gminy Rusinów w zakresie ochrony zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT gminy Rusinów

MOCNE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Dobry stan zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków. • Położenie gminy na tle Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina rzeki Pilicy i Drzewiczki. • Działalność Gminnego Ośrodka Kultury, świetlic wiejskich, kół gospodyń wiejskich oraz zespołów folklorystycznych. • Posiadanie Gminnej Ewidencji Zabytków. • Licznie działające Stowarzyszenia. • Większość obszaru gminy objęta aktualnymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, uwzględniającymi problematykę dziedzictwa kulturowego. • System informacji przestrzennej gminy: https://rusinow.e-mapa.net/
SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Brak wystarczających środków finansowych potrzebnych do prowadzenia prac konserwatorskich przy zabytkach. • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków. • Zanikanie cech tradycyjnych zabudowy mieszkalnej i gospodarczej (likwidacja detali, zakrywanie drewnianej elewacji - ocieplanie budynków, otynkowania). • Brak obiektu wystawienniczego na terenie gminy, typu: publiczna galeria, muzeum, izba pamięci. • Brak szlaków turystycznych. • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych. • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. • Słaba promocja turystycznych i kulturowych walorów gminy.
SZANSE
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ważności znaczenia ochrony i opieki nad zabytkami i wartości dziedzictwa kulturowego. • Istniejące możliwości pozyskania środków finansowych na wykonanie prac restauratorskich, konserwatorskich z różnych źródeł. • Wzrost świadomości mieszkańców gminy w zakresie poprawy estetyki otoczenia i właściwego użytkowania obiektów zabytkowych. • Popularyzowanie dobrych wzorców zagospodarowania i poszanowania obiektów zabytkowych. • Przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, • Wykorzystanie nowoczesnych narzędzi komunikacji (Internet, bazy informacji turystycznej) dla popularyzacji walorów przyrodniczych, krajobrazowych i zasobów dziedzictwa kulturowego gminy.

- Przeznaczanie środków z budżetu gminy i pozyskiwanie dotacji na konserwację zabytków.
- Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu.
- Rozwój współpracy między gminami sąsiednimi i podmiotami gospodarczymi, szczególnie w zakresie turystyki.
- Opracowanie „produktu turystycznego” gminy.

ZAGROŻENIA

- Zacieranie walorów historycznych obiektów zabytkowych przez przypadkowe przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację.
- Brak bieżącej konserwacji obiektów zabytkowych, powodujący pogłębianie pierwotnie niewielkich problemów.
- Negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń.
- Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia.
- Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe.
- Akty wandalizmu.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem niniejszego programu, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Rusinów. Misją gminy, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest: **„świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy”**.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów, zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Za podstawowe cele programu opieki nad zabytkami należy przyjąć te wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, a więc:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej i konsekwentne oraz planowe realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wykreowanie wizerunku gminy poprzez: podejmowanie działań sprzyjających wytworzeniu lokalnej tożsamości mieszkańców, wspieranie aktywności mieszkańców mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego, edukację w zakresie miejscowego dziedzictwa kulturowego.

- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

7.1 Priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Poniżej przedstawiono priorytety, kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami gminy Rusinów na lata 2022 - 2025.

PRIORYTET I	
OCHRONA I REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Kierunki działań:	Zadania:
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Monitoring stanu zachowania zabytków będących własnością gminy: <ul style="list-style-type: none"> - przegląd stanu technicznego obiektów; - wyznaczenie obiektów, dla których niezbędny jest remont/konserwacja; - opracowanie planu remontów. ➤ Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytków stanowiących własność gminy, w miarę posiadanych do dyspozycji środków finansowych w budżecie oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. ➤ Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. ➤ Wspomaganie działań rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych zdegradowanych cennych obiektów i obszarów o znaczeniu historycznym. ➤ Intensyfikacja starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowania. ➤ Bieżąca pielęgnacja na terenie zabytkowych cmentarzy na obszarze gminy (m.in. poprzez wycinkę samosiejek). ➤ Zewidencjonowanie najcenniejszych nagrobków, zlokalizowanych na cmentarzach w Nieznamierowicach i Rusinowie. ➤ Zewidencjonowanie zachowanych zabytków ruchomych z kościoła parafialnego w Nieznamierowicach. ➤ Zewidencjonowanie zabytkowych kapliczek i krzyży przydrożnych z terenu gminy. ➤ Ochrona stanowisk archeologicznych: <ul style="list-style-type: none"> - wskazanie lokalizacji w dokumentach planowania przestrzennego; - prowadzenie wszelkich działań inwestycyjnych po przeprowadzeniu nadzoru archeologicznego lub badań wykopaliskowych;
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wszystkie zabytki rejestrowe oraz ewidencyjne należy umieszczać w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. ➤ Wszystkie prace ingerujące w substancję zabytkową powinny być zaopiniowane przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (zabytki ewidencyjne) lub powinny uzyskać decyzję na prace (zabytek rejestrowy), ➤ Prace przy zabytkach rejestrowych powinny być wykonywane pod nadzorem konserwatorskim.
PRIORYTET II:	
KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań:	Zadania:
Ochrona krajobrazu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Egzekwowanie zapisów określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W przypadku uchwalania nowych miejscowych

kulturowego i poprawa ładu przestrzennego	<p>planów zagospodarowania przestrzennego niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Aktualizacja Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy. ➤ Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków: <ul style="list-style-type: none"> - aktualizacja i weryfikacja istniejącego zbioru kart adresowych znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków, - systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną, - udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami, - sporządzenie sprawozdania z realizacji założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
PRIORYTET III: PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PIELĘGNACJA TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ	
Kierunki działań:	Zadania:
Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy. ➤ Utworzenie lokalnego muzeum lub izby muzealnej, które gromadziłoby i eksponowałoby zabytki związane z historią gminy, a także realizowałoby rozmaite projekty służące edukacji regionalnej i kultywowałoby tradycje ludowe. ➤ Współorganizowanie wszelkiego rodzaju wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy. ➤ Organizowanie konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków. ➤ Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków. ➤ Promocja obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie gminy. ➤ Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, bibliotek oraz innych instytucji kultury. ➤ Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego. ➤ Organizacja wydarzeń kulturalnych zwiększających wrażliwość na historię i tradycję regionu. ➤ Udział Gminy a także lokalnych społeczności w Europejskich Dniach Dziedzictwa. ➤ Edukacja mieszkańców, począwszy od poziomu przedszkolnego i szkoły podstawowej, nauka historii na przykładzie zachowanych zabytków - promowanie działań związanych z ochroną zabytków w szkołach, włączanie zagadnień ochrony dziedzictwa kulturowego do programów nauczania. ➤ Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych przebiegających w pobliżu obiektów zabytkowych.

Promocja dziedzictwa kulturowego gminy służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy. ➤ Promocja i rozwój istniejących szlaków turystycznych. ➤ Stworzenie interaktywnej mapy dziedzictwa kulturowego. ➤ Opracowanie produktu turystycznego Gminy. ➤ Aktywna współpraca z regionalnymi mediami w celu promocji zabytków i upowszechnienia działań związanych z opieką nad zabytkami. ➤ Oznakowanie najcenniejszych obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków (m.in. tablice informacyjne o danym obiekcie), m.in. kościoł w Nieznamierowicach, zespół pałacowy w Rusinowie, cmentarz w Gałkach, zagroda nr 47 w Zychorzynie. ➤ Wprowadzenie dodatkowego oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych w celu ułatwienia dojazdu do zabytków.
--	---

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Programu Opieki nad Zabytkami gminy Rusinów jest Wójt Gminy Rusinów. Do osiągnięcia celu i efektywnego wykonywania zadań w nim określonych służą pomocą następujące instrumenty:

- instrumenty prawne - wynikające z przepisów prawnych (ustaw i przepisów wykonawczych), uchwał Rady Gminy, np. dotyczących zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych (np. wojewódzkiego konserwatora zabytków czy uchwalenie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie przy zabytkach);
- instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe lub ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, korzystanie z funduszy europejskich;
- instrumenty kontrolne - aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego oraz monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji *Programu* oraz aktualizacja *Programu* związana z ustawowym 4-letnim okresem obowiązywania, dostosowania go do zmieniających się zapisów prawnych oraz możliwości finansowania;
- instrumenty koordynacji - realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami pozarządowymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami, kulturą, turystyką, współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków (powoływanie nowych).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Proces osiągania celów wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami dla gminy Rusinów będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jej realizacji.

Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Wójta Gminy Rusinów, zgodnie z ustaleniami art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Z realizacji programu prezydent miasta sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie miasta.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca: wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać m.in.:

- bieżący monitoring Gminnej Ewidencji Zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych,
- ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych,
- ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych,
- ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnym rękodziełem,
- ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,
- ocenę realizacji programu edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
- ocenę rozwoju bazy agroturystycznej,
- ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Po przyjęciu przez Radę Gminy treści Programu w drodze uchwały należy udostępnić dokument do publicznej wiadomości na gminnej stronie internetowej. Program należy sukcesywnie analizować oraz uzupełniać, uwzględniając zmieniające się uwarunkowania prawne, kulturowe i społeczne.

Realizowanie założeń Programu opieki nad zabytkami dla gminy Rusinów będzie wymagało współpracy nie tylko osób odpowiedzialnych za wdrożenie działań wynikających z celów tego dokumentu, ale także aktywizacji właścicieli, użytkowników obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, grup społecznego działania, środowisk naukowych itp.

Mając na uwadze dobro ogółu należy dołożyć starań, aby wytyczone cele zostały realizowane. Gmina i podległe jej jednostki zobowiązują się prowadzić działalność informacyjną i popularyzatorską w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- ✓ dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- ✓ dotacje wojewódzkie,
- ✓ dotacje powiatowe,
- ✓ dotacje gminne,
- ✓ inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- ✓ źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- ✓ źródła pozaunijne.

➤ Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Zasady udzielania dotacji reguluje zarządzenie nr 3 Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 23 stycznia 2018 r. dotyczące zasad przyznawania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wnioski należy składać do 28 lutego bieżącego roku, w którym składa się wniosek na dotacje, w przypadku kiedy dotacja ma być udzielona na prace przy zabytku, które zostaną przeprowadzone; do 30 czerwca roku, w którym składa się wniosek na dotacje na prace przy zabytku, które zostały przeprowadzone w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacje samorządowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego. Samorząd realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków wynikające z ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Od lat stara się wspierać działania właścicieli i posiadaczy zabytków, przyznając dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach. Udział w naborze wniosków jest jedyną możliwością pozyskania funduszy pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa Mazowieckiego na działania związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Nabór ogłaszany jest przez Zarząd na podstawie uchwały nr 15/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 22 lutego 2022 r. Uchwała określa zasady ubiegania się o dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa mazowieckiego.

Dotacje z budżetu Powiatu Przysuskiego. Z budżetu Powiatu mogą być udzielane dotacje w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Uchwała Nr XXIV/185/2017 Rady Powiatu w Przysusze z dnia 20 grudnia 2017 r.). Udzielenie dotacji może nastąpić na podstawie pisemnego wniosku o udzielenie dotacji złożonego w Starostwie Powiatowym w terminie od 1 stycznia do końca lutego danego roku. Dotacja może być udzielona w wysokości do 80 % nakładów koniecznych do wykonania prac lub robót przy zabytku.

Dotacje gminne

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na

prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy.

➤ **Źródła zewnętrznego finansowania - krajowe**

Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i cieplnej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

Program Kultura - Interwencje

Organizatorem Programu Kultura - Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu

obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowania w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Fundusz dopłat z Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie

Celem rządowego programu bezzwrotnego finansowego wsparcia budownictwa jest zwiększenie zasobu lokali mieszkalnych oraz lokali i pomieszczeń z zakresu pomocy społecznej, służących zaspokajaniu potrzeb osób o niskich i przeciętnych dochodach.

Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

➤ Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;

2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);

3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych). Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich. O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;

2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

➤ Źródła zewnętrzne finansowania - pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. W 2020 r. skończył się okres obowiązywania funduszy europejskich. Obecnie trwają prace nad konkretnymi programami w nowej perspektywie finansowej na lata 2021-2027 z funduszy Unii Europejskiej.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2021-2027 – Priorytet VIII „Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury”

W ramach tego priorytetu, możliwa jest ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Realizowane inwestycje będą miały na celu efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w osiągnięciu korzyści społecznych i

gospodarczych, zarówno w wymiarze krajowym, jak regionalnym i lokalnym. W ramach priorytetu możliwe są działania:

- Działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury
- Działanie 8.2 Ochrona zabytków.

Wsparcie będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych. Możliwy będzie również m.in. zakup urządzeń chroniących obiekt przed kradzieżą i zniszczeniem, a także zakup wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd wiejski powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gmina;

Gmina jest ustawowo zobligowana do opieki nad obiektami, których jest właścicielem: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobyków.

- Wydatki budżetu Gminy Rusinów za 2020 r. na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego - 997 068,74 zł⁶
- Wydatki budżetu Gminy Rusinów za 2019 r. na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego - 43 069,08 zł⁷
- Wydatki budżetu Gminy Rusinów za 2019 r. na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego - 94 531,69 zł⁸
- Wydatki budżetu Gminy Rusinów za 2017 r. na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego - 274.374,89 zł⁹.

⁶ Raport o stanie Gminy Rusinów za rok 2020.

⁷ Raport o stanie Gminy Rusinów za rok 2019.

⁸ Raport o stanie Gminy Rusinów za rok 2018.

⁹ Zarządzenie nr 17/2018 Wójta Gminy Rusinów z dnia 21 marca 2018 r. w sprawie przedłożenia sprawozdania z wykonania budżetu Gminy Rusinów za rok 2017 oraz sprawozdania z wykonania planu finansowego samorządowych instytucji kultury za rok 2017.

ANEKS 1. WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW Z TERNU GMINY RUSINÓW

NR	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT, CZAS POWSTANIA	ADRES
1	Rusinów	Park, XVIII w.	działka ewid. nr 62/5 Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 852/A/59 z 29.06.1959 r.; 373/A z 21.06.1967 r. oraz 200/A/83 z 14.04.1983 r.
2	Nieznamierowice	Kościół parafialny p.w. św. Andrzeja, 1924- 33	Centrum wsi, działka ewid. nr 2386 Wpisany do rej. zabytków pod nr 386/A/88 z dnia 15.05.1988 r.
3	Nieznamierowice	Budynek plebanii, 1 poł. XX w.	Obok kościoła parafialnego
4	Rusinów	Pałac, 1777 r.	Działka ewid. nr 15/7 Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 852/A/59 z 29.06.1959 r.; 373/A z 21.06.1967 r. oraz 200/A/83 z 14.04.1983 r.
5	Rusinów	Kościół wraz z dzwonnica, 1925 r.¹⁰	ul. Opoczyńska
6	Rusinów	Budynek Urzędu Gminy ob. Biblioteka Publiczna, 1925 r.	ul. Żeromskiego 4
7	Rusinów	Cmentarz Rzymsko- katolicki, poł. XIX w.	W południowej części miejscowości - przy drodze do Krzesławic
8	Zychorzyn	Krzyż na cokole, 1916 r.	Przy drodze na Janki
9	Gałki	Dawny cmentarz, XIV w.	Przy wjeździe do Gałek od strony Woli Galeckiej
10	Nieznamierowice	Cmentarz rzymsko- katolicki	Przy drodze w kierunku Drążna
11	Grabowa	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Grabowa 2

¹⁰ Obiekt wykreślony z Gminnej Ewidencji Zabytków - pismo DR.5183.190.2015.MP.TG z dnia 29 grudnia 2015 r. Zarządzenie Nr 1/2016 Wójta Gminy Rusinów z dnia 12 stycznia 2016 r.

12	Grabowa	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Grabowa 20
13	Grabowa	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Grabowa 37
14	Rusinów	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Rusinów 120
15	Zychorzyn	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Zychorzyn 4
16	Zychorzyn	Dom drewniany, 2 ćw. XX w.	Zychorzyn 35
17	Zychorzyn	Zagroda	Zychorzyn 47 Wpisana do rejestru zabytków pod nr 310/A/85 z 13.08.1985 r.
18	Zychorzyn	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Zychorzyn 57
19	Zychorzyn	Dom drewniany, 1 ćw. XX w.	Zychorzyn 76

ANEKS 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW Z TERNU GMINY RUSINÓW¹¹

Nr	MIEJSCOWOŚĆ - NR STANOWISKA	ARKUSZ AZP / NR STANOWISKA	FUNKCJA STANOWISKA	KULTURA	CHRONOLOGIA
1	Nieznamierowice st. 2	72-62/12	Ślad osadnictwa Osada	Przeworska Polska	Epoka Kamienia - Wczesna Epoka Brązu Okres Rzymski Średniowiecze XV-XVII w.
2	Nieznamierowice st. 3	72-62/13	Osada	Przeworska	Okres Rzymski
3	Nieznamierowice st. 4	72-62/14	Osada	Polska	Późne Średniowiecze XVI-XVII w.
4	Nieznamierowice st. 5	72-62/15	Osada	Polska	Wczesne Średniowiecze - Średniowiecze 2 poł. XIII-XVI w.
5	Nieznamierowice st. 6	72-62/16	Obozowisko		Mezolit
6	Nieznamierowice st.1	72-62/17	Osada Osada	Przeworska Polska	Okres Rzymski Późne Średniowiecze XVI-XVII w.
7	Nieznamierowice st. 7	72-62/18	Osada	Polska	Późne Średniowiecze XVI-XVII w.
8	Nieznamierowice st. 8	72-62/19	Osada	Polska	Późne Średniowiecze XVI-XVII w.
9	Nieznamierowice st. 9	72-62/29	Osada	Łużycka	Okres Halsztacki D
10	Przystałowice st. 1	72-63/10	Ślad osadnictwa		Epoka Kamienia - Wczesna Epoka Brązu

¹¹ stan na kwiecień 2010 r.

11	Przystałowice st. 2	72-63/11	Ślad obozowiska		Epoka Kamienia
12	Nieznamierowice st. 9	73-62/1	Osada	Grobów Kloszowych	Wczesna Epoka Żelaza
13	Nieznamierowice st. 10	73=62/2	Ślad osadnictwa Osada	Grobów Kloszowych Przeworska	Wczesna Epoka Kamienia Młodszy Okres Przedrzymski - Okres Rzymski
14	Wola Gałęcka st. 2	73-62/3	Ślad osadnictwa Osada	Przeworska	Epoka Kamienia - Epoka Żelaza Okres Rzymski
15	Wola Gałęcka st. 3	73-62/5	Ślad osadnictwa Osada	Przeworska	Epoka Kamienia - Epoka Żelaza Okres Rzymski
16	Nieznamierowice st. 11	73-62/6	Ślad osadnictwa		Epoka Kamienia
17	Nieznamierowice st. 12	73-62/7	Ślad osadnictwa		Starożytność
18	Wola Gałęcka st. 4	73-62/8	Ślad osadnictwa	Przeworska	Okres Rzymski
19	Nieznamierowice st. 13	73-62/9	Ślad osadnictwa	Trzcieniecka	Wczesna Epoka Brązu
20	Nieznamierowice st. 14	73-62/10	Ślad osadnictwa		Neolit Okres nowożytny XVI w.
21	Nieznamierowice st. 15	73-62/11	Ślad osadnictwa	Ceramiki Sznurowej	Neolit
22	Wola Gałęcka st. 5	73-62/12	Ślad osadnictwa	Polska	Późne Średniowiecze Okres Nowożytny
23	Janki st. 1	73-62/13	Ślad osadnictwa		Epoka Kamienia - Epoka Żelaza Starożytność

24	Janki st. 2	73-62/14	Obozowisko	Trzcieniecka	Wczesna Epoka Brązu
25	Wola Gałęcka st. 6	73-62/15	Obozowisko Osada	Lendzielska Polska	Neolit Wczesne Średniowiecze Późne Średniowiecze
26	Wola Gałęcka st. 7	73-62/16	Osada	Polska	Późne Średniowiecze 2 poł. XV-XVI w.
27	Gałki st. 1	73-62/17	Osada	Polska	Późne Średniowiecze XVI w.
28	Rusinów st. 1	73-62/18	Ślad osadnictwa	Polska	Nowożytność XVII - XVIII w.
29	Rusinów st. 2	73-62/19	Ślad osadnictwa	 Polska	Epoka Kamienia - Epoka Żelaza Neolit Starożytność Wczesne Średniowiecze X-XI w. Okres Nowożytny XVI-XVII w.
30	Grabowa st.1	73-62/20	Ślad obozowiska Ślad osadnictwa	 Polska	Epoka Kamienia Starożytność Wczesne Średniowiecze XI-XII w.
31	Zychorzyn st.2	73-62/21	Ślad obozowiska Osada Ślad osadnictwa	 Łużycka Polska	Epoka Kamienia Epoka Brązu Okres Nowożytny
32	Zychorzyn st.1	73-62/22	Ślad osadnictwa		Epoka Brązu

				Polska	Epoka Kamienia- Epoka Brązu Starożytność - Wczesne Średniowiecze Okres Nowożytny
33	Karczówka st.1	74-62/2	Ślad osadnictwa		Epoka Kamienia Starożytność
34	Zychorzyn st.3	74-62/9	Ślad osadnictwa	Polska	Epoka Brązu - Wczesna Epoka Żelaza Okres Nowożytny XVI w.
35	Krzyszawice st.1	74-62/18	Osada Osada jednodworcza Osada	Polska Polska Polska	Wczesne Średniowiecze X-XII w. Okres Nowożytny XVII-XVIII w. Okres Nowożytny XIX-XX w.
36	Krzyszawice st.2	74-62/19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Polska Polska Polska	Epoka Kamienia - Epoka Brązu Wczesne Średniowiecze XIII w. Późne Średniowiecze XV w. Okres Nowożytny XVI-XVIII w.
37	Karczówka st. 2	74-62/20	Osada Ślad osadnictwa	Amfor Kulistych Polska	Neolit Okres Nowożytny XVI-XVIII w.
38	Karczówka st.3	74-62/21	Ślad osadnictwa		Neolit

39	Karczówka st.4	74-62/22	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Świdrska Pucharów Lejkowatych	Paleolit schyłkowy Neolit Starożytność
40	Karczówka st.5	74-62/23	Osada Osada Ślad Osadnictwa	Łużycka Polska Polska	Epoka Brązu - Wczesna Epoka Żelaza Wczesne Średniowiecze X-XIII w. Okres Nowożytny XVI-XVII w.
41	Karczówka st.6	74-62/24	Osada Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka Brązu - Wczesna Epoka Żelaza Epoka Żelaza
42	Karczówka st. 7	74-62/25	Osada	Łużycka	Epoka Brązu - Wczesna Epoka Żelaza
43	Klonowa st. 1	74-63/8	Wieś	Polska	Okres Nowożytny XIX - XX w.
44	Klonowa st. 2	74-63/13	Ślad osadnictwa		Neolit - Epoka Brązu
45	Brogowa st. 1	74-63/5	Wieś		Okres nowożytny, od XVI w.

Materiały wykorzystane w tekście:

- 1) Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.).
- 2) Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2021, poz. 710, ze zm.).
- 3) Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 559, ze zm.).
- 4) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 503).
- 5) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 88).
- 6) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2021, poz. 1973, ze zm.).
- 7) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 84).
- 8) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2021, poz. 1899).
- 9) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 194).
- 10) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2021, poz. 1038, ze zm.).
- 11) Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 385).
- 12) Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2019, poz. 1479).
- 13) Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t. j. Dz. U. z 2020, poz. 164).
- 14) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 sierpnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2019, poz. 1721).
- 15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).
- 16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 28.04.2017 r. ws. Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017, poz. 928).
- 17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 16.08.2017 r. ws. dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017, poz. 1674).
- 18) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 10.01.2014 r. ws. dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110).
- 19) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 9.02.2004 r. ws. wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004, poz. 259).
- 20) Rozporządzenie Ministra Kultury z dn. 25.08.2004 r. ws. organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004, poz. 2153).
- 21) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dn. 18.04.2011 r. ws. wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011, poz. 510).
- 22) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 23) Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022.
- 24) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.
- 25) Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030.
- 26) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030.
- 27) Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.
- 28) Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Mazowieckiego na lata 2022-2025.
- 29) Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2016-2022.

- 30) Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów na lata 2021-2024 z perspektywą do roku 2028 wraz z prognozą oddziaływania na środowisko.
- 31) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów.
- 32) Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów.
- 33) Materiały udostępnione przez Urząd Gminy Rusinów.
www.zabytek.pl
www.mapy.zabytek.gov.pl/nid/
www.nid.pl
www.samorzad.nid.pl

Spis rycin i tabel:

Ryc. 1. Gmina Rusinów na tle województwa i powiatu (źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów do 2020 r.).

Ryc. 2. Gmina Rusinów na tle sąsiadujących gmin (źródło: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Rusinów do 2020 r.).

Tabela 2. Rejestr obowiązujących Miejskowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Rusinów.

Tabela 2. Zabytki nieruchome gminy Rusinów wpisane do rejestru zabytków.

Tabela 3. Analiza SWOT gminy Rusinów.